

Feilvurderinger hos frontkjempere og hos stortingsmenn

Av overlæge Johan Scharffenberg.

De flere tusen frontkjempere var ikke alle av samme støpning og ledet av samme motiver.

Enkelte ble sendt til fronten som straff. Noen gjorde seg skyldig i stygge overgrep hjemme i Norge.

Andre lot seg lokke av de løgnaktige løfter om gård og grunn eller annen vinning. Enkelte eventyrere og psykopater søkte utløsning i krigens spenning.

Men utvilsomt var det atskillige som naivt og ærlig mente å kjempe for Norge. Dette innlegg sikter bare på dem fordi verdifull ungdom ikke bør bli ødelagt for livet. For å forstå deres feilvurdering må man regne med flere momenter.

Forsvarsagitasjonen hadde fra gammel tid særlig framholdt faren for russiske planer mot Nord-Norge.

Fra 1917 var det advart sterkt mot bolsjevismen.

Under vinterkrigen 1939—1940 nærte storparten av vårt folk sterk sympati for Finland, dengang ble de frivillige prist. Mange som etter 22. juni 1941 meldte seg til fronten, trodde at de skulle kjempe i og for Finland i norsk tropp med norsk befal.

Terboven, Quisling og mange andre og hele den nazifiserte pressen innprentet at en sterk norsk innsats ville sikre Norge en bedre fred. Langt inn i 1942 ble både i Norge og Sverige en tysk seier regnet som nesten sikker.

Russland-avbrøt i 1940, da paktten med Tyskland ennå stod ved makt, den diplomatiske forbindelse med Norge, med den begrunnelse at vårt land hadde tapt sin selvstendighet. (Brøt noe annet nøytralt land forbindelsen?)

Så vanskelig som opplysningsarbeidet var dengang, forstod neppe alle unge at Norge og Russland etter 22. juni 1941 plutselig var blitt allierte.

De ærlige godtroende frontkjemperes feilvurdering kan sammenfattes slik:

- A. Tyskland vil seire.
- B. Norge vil få de gunstigste freds-vilkår hvis nordmenn nå deltar i kampen mot Russland.

Flere hundre frontkjempere ofret livet for sin feilvurdering, andre ble lemlestet (skal de også straffes?) Resten er dømt til mange års tvangsarbeid eller venter ennå sin dom.

Er det tatt hensyn til deres subjektive skyld? Er det psykologisk sannsynlig at de våget sitt liv med forståelse av å øve lands-avvik?

Dette stemplet føler de beste av dem og deres pårørende langt smerteligere enn selve straffen.

Når det gjelder Stortingets presidentskap og de 92 representanter som var villig til å suspendere Kongen, avsette regjeringen, innsette et riksråd som hadde måttet lyste tysk ordre og eventuelt slutte fred med Tyskland hvis det behaget Hitler (husk bønnskrivelsen av 18. juni 1940!), ja, da veier deres subjektive gode tro så tungt at man ikke engang vil ha rettslig forundersøkelse mot dem.

Stortinget lot seg navnlig skremme av truslen om at alle vernepliktige menn skulle bli sendt til Tyskland. Den ble uttalt en eneste gang. Da Berggrav nevnte den til Falkenhorst, ville denne først ikke tro at den var framsatt, men da biskopen henviste til høyesterettsjustitiarius Paal Berg, lot generalen seg overbevise og ble rasende. Wehrmacht ville ha ro i Norge, ikke det opprør som et slikt forsøk kunne framkalle. Truslen var bluff, en gjennomførelse ville vært praktisk umulig, men den gjorde sterkt inntrykk under forhandlingene.

Den ordning Stortingets flertall var villig til, ville vært langt farligere for Norge enn frontkjempernes innsats. Da man øyensynlig ikke kan eller vil forstå hvor forferkelig ordningen kunne blitt, er det påkrevd å nevne de viktigste følger som man måtte regne med og som ble framholdt dengang:

1. Splittelse i folket mellom Kongens og hans regjeringens tilhengere og det av Stortinget oppnevnte riksråds tilhengere.
2. Sveriges omtrent sikre og enkelte andre nøytrale lands sannsynlige anerkjennelse av riksrådet som lovlig norsk regjering og derfor brudd med de legasjoner som representerte Kongen.
3. Beslagleggelse til fordel for Tyskland av alle norske skip i havner i disse nøytrale land.
4. Brudd med England, muligens med alvorlige følger for norske skip.
5. Ingen bedring i tilførselene, idet USA sikkert ikke ville anerkjent riksrådet.

Disse muligheter pliktet Stortingets flertall å innse om det ikke hadde teft nok til å lukte at Riksrådet snart ville bli helt nazifisert, og at det da kanskje ville bli for langt aktiv krigsdeltagelse på tysk side. Jeg hadde i 1940 og har ennå vanskelig for å forstå flertallets holdning hvis det ikke gikk ut fra følgende vurdering:

- A. Tyskland vil sannsynligvis seire. (Selv under denne forutsetning fant jeg planen æreløs.)
- B. Norge vil få den gunstigste fred hvis Stortinget gir etter for de tyske krav.

Men hold som deltok i forhandlingene, hevder at forutsetningen ikke var Tysklands seier. Flertallets vurdering må da ha vært denne rent opportunistiske:

A. Hvis Tyskland seirer, er det best for Norge at Stortinget gir etter for kravene.

B. Hvis England seirer, vil det nok gi Norge gode vilkår tross utfallet.

Hvor dyp ville ikke bitterheten senere blitt både innen folket selv og i forholdet til England om vi hadde sviktet i dets skjebnetime!

Jeg har ikke dratt stortingsflertallets subjektive skyldfrihet i tvil, men navnlig presidentskapets objektive skyld i dels fullbyrdede, dels planlagte forbrytelser finner jeg utvilsom, og det framturer tross Kongens og regjeringens påvisning av planens grunnlovstridighet og farlighet.

Man har rett til å kreve større innsikt hos Stortingets presidentskap og flertall enn hos unge frontkjempere. Hvilken veiledning fikk disse?

Jeg forstår deres og deres pårørendes dype bitterhet over den ulike vurdering av forholdet mellom objektiv og subjektiv skyld.

Det var sørgelige feilvurderinger hos begge parter. Men de på den tapende siden blir straffet hårdt, de på den seirende siden går helt fri. En av dem ble gjenvalgt til Stortinget, og han hevder at presidentskapet handlet riktig.

Sigurd Hoel har funnet riksrrett overflødig, de ansvarlige er politiske lik, mener han. «Låket tittar» sier man i Sverige.

Jeg finner amnesti for den her omtalte gruppe frontkjempere rettferdig.

Johan Scharffenberg.

100264